

УДК 784.9

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОГО СПІВУ У Ф'ЮЖН-ПРОЕКТАХ ІВАНА ТАРАНЕНКА

Горобець В.П., Снопко О.Л., Регеша Н.Л.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті аналізується питання актуалізації народного співу у сучасній музичній практиці. Досить перспективним джерелом пробудження інтересу до народного вокалу є його широке використання в музиці, яка може бути віднесена до естрадних напрямків. Стильовий синтез – це характерна риса творчої діяльності українського композитора та виконавця Івана Тараненка. Для його ф'южн-проектів притаманне поєднання таких напрямків, як джаз, фольк, рок, академічна музика. Народний спів, в залежності від творчого задуму композитора, в цих проектах може виконувати мелодичну лінію, контрапункти, бек-вокал.

Ключові слова: народний спів, вокал, фольклор, пісня, Іван Тараненко, ф'южн, джаз.

Постановка проблеми. Музична культура ХХ–ХХІ століття представлена великою кількістю стильових напрямків. Чимала роль відводиться народному співу. Існує ряд колективів, як камерних, так і великих академічних, чия діяльність пов'язана з народною манерою співу. Позаяк доволі продуктивним є звернення до неї у творах, що мають дещо інше стильове спрямування. В результаті поєднання різнорівневих явищ музичної культури відбувається принципове оновлення існуючих феноменів та виникнення нових. Актуальним напрямком розвитку української мистецької практики сьогодення є поєднання народного вокалу з різними напрямками естрадної музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка народного вокалу та його практичне втілення у діяльності камерних вокальних колективів аналізується в праці Н. Цюпи. Особливості жанру обробки народної пісні досліджуються в роботі І. Пясковського. Окремі аспекти композиторської та виконавської діяльності відомого українського діяча І. Тараненка, а також його погляди на творчість, представлені в інтерв'ю, яке провів В. Коскін. Питання розвитку World Music та його впливу на розвиток національних культур представлено в праці Я. Литовки.

Виділення раніше невирішених частин проблеми. В сучасному музикознавстві спостерігається тенденція звернення до звичних та вже добре розроблених в науковій літературі тем. Проте музич-

на культура невпинно розвивається та наростаюча кількість мистецьких явищ не встигає отримувати потрібного наукового обґрунтування. Дослідження використання народного співу у естрадній музиці є темою, яка не була достатньо ґрунтовно проаналізованою у вітчизняному музикознавстві.

Формулювання мети дослідження. Метою дослідження є аналіз застосування практики народного співу у ф'южн-проекті українського композитора та виконавця Івана Тараненка.

Виклад основного матеріалу. В сучасній українській музиці представлено чимало різних стильових напрямків. Певні з них демонструють великий інтерес до них з боку публіки, інші – менший. В умовах надзвичайно бурхливого розвитку естрадної музики, виникає проблема подальшого функціонування народного вокалу. Важливим аспектом, який сприятиме розвитку народного вокалу, є його популяризація. Досягнути цього можна різними шляхами, одним з яких є наявність різних програм в межах культурної політики країни. Неабияку роль відіграє можливість отримати кваліфікаційний рівень зі спеціальності «народний вокал», проте часом цього замало. Вітчизняна дослідниця Н. Цюпа зазначає: «Варто зазначити, що процес підготовки фахівця з народного вокалу пов'язаний з низкою вимог, які висуваються до сучасного виконавця. Це артистизм, сценічність, танцювальна рухливість. Вокальна майстерність має бути пов'язана як з інтонаційно-мелодичною структурою пісні, так і з темброво-

акустичним елементом, що допомагає досягнути автентичного звучання. Правильна техніка звукоутворення в народній манері потребує роботи голосових зв'язок, правильного використання природних грудних і головних резонаторів. Неабияку роль відіграє візуальне оформлення співака, який може підібрати національний костюм, притаманний для конкретного регіону. Виконавець повинен бути творчо активним, брати участь у різноманітних культурних проєктах та бути відкритим для нових ініціатив» [5, с. 96].

Отже, виникає питання, які ж ще можна віднайти важелі популяризації народного співу? Досягнути подібних результатів можна за рахунок створення явищ синтетичного характеру, які об'єднують різногалузеві стилі та феномени, в тому числі й народний вокал. Чималий мистецтвознавчий інтерес представляє поєднання народного співу з джазом, яке здійснюється в межах проєктів сучасного українського композитора – Івана Тараненка. Цей професіонал високого рівня, що отримав вищу академічну освіту, здатний поєднати гарну композиторську школу, принципи розробки музичного матеріалу з джазовим звучанням інструментів та народним вокалом.

Іван Тараненко є не лише композитором, а й піаністом, співаком та викладачем, засновником і генеральним директором Міжнародного фестивалю-конкурсу академічної та сучасної музики «Фарботони» у м. Каневі (від 1998 р.). В. Коскін вірно відмічає, що творчість І. Тараненка є прикладом композитора, що здатний працювати фактично у всіх існуючих жанрах або поєднуючи абсолютно протилежні. «А ще універсальність пана Тараненка полягає в тому, що він вільно почувається як у академічній (інтелектуально-заглибленій серйозній), так і у фольклорній, джазовій, електронній, популярній музиці» [1].

Інтерес Тараненка до різних стильових напрямків естрадної музики проявляється у створенні різних проєктів, що об'єднують джазові твори у стилі ф'южн (це напрямок в сучасній джазовій музиці, де допускається одночасне використання декількох стилів, що створюють новий неповторний колорит, причому одним з них зазвичай є фолк). Виконавська та композиторська діяльність композитора пов'язана зі співпрацею на різних етапах творчого шляху з такими музикантами, як Е. Измайлов, Н. Матвієнко, Ілларія, О. Нікітюк, Р. Гриньків, А. Коропніченко та ін. Так творче співробітництво І. Тараненка з різними виконавцями, в тому числі з народною артисткою України Ніною Матвієнко реалізувалось у ф'южн-проєкті «Музика Української землі». Сам Тараненко є піаністом та композитором колективу Ivan Taranenko MUSCLUB (раніше мав назву «Музклуб І. Тараненка»), який було започатковано у 1996 році. Музичний матеріал, який виконує даний колектив, пов'язаний з поєднанням таких стилів, як джаз, фолк, рок, академічна та електронна музика.

Зазначимо, що кожний твір представляє унікальне поєднання стильових напрямків. Досить часто в якості матеріалу, на якому будується твір, є фольклор. Подібна риса є характерною для української композиторської школи. Адже жанр обробки народної пісні став тим, до якого звертаються композитори. «Обробка передбачає й ін-

ший момент – певну «деформацію» першоджерела, структурні зміни, психологічні вмотивування яких – найрізноманітніші. Це й пристосування до потреб домашнього музикування (тобто, перенесення природного звучання фольклорного зразка у середовищі обряду або позаобрядової ситуації до концертного виконання в якісно іншому середовищі), це й намагання узгодити канонізовані зразки дописемної творчості з новим часом авторської індивідуалізованої роботи сучасного композитора, який має знайти певні «спільні точки дотику» народних і професійних композиційних прийомів» [3, с. 45]. І. Пясковський відмічає, що коли композитор звертається до обробки, то різностильові прийоми можуть як підкреслювати їх монотильові витоки, так і привести до полістильового співвідношення. Досить неординарним є те, що Тараненко у своїх ф'южн-проєктах не лише використовує музичний матеріал пісні, узявши її в якості теми, яка згодом буде імпровізуватись, але й те, що він не змінює виконавської вокальної манери. Отже, звернення до пісень, як до джерела творчого натхнення, часом призводить у діяльності Тараненка до необхідності залучати до виконання співачок, що працюють у народній манері.

Розглянемо деякі композиції, в яких представлено народний вокал. Пісня «Ой, ходить сон коло вікон», яка є колісковою, спочатку виконується з максимальним збереженням жанру. Композиція, що йде у куплетній формі, триває майже 6 хвилин. Вокальну партію співає Ніна Матвієнко, виконуючи її у притаманній для коліскової ніжній та зворушливій народній манері. «Варто відзначити, що народні пісні досить рідко виконуються сольо. Так, якщо звернутись до фольклористики, виявляється є небагато жанрів, які має виконувати один співак – це, насамперед, коліскові» [4, с. 110]. Саксофон, чий тембр є досить близьким до тембру голосу, грає у тому самому регістрі, заповнюючи паузи між куплетами співачки. Тембральна тотожність голосу та саксофону доповнюється використанням однакових штрихів, внаслідок чого відбувається враження, наче вокал та інструмент взаємодоповнюють один іншого. За стилем це фолк-ф'южн. В оркестрі окрім саксофона та сопрано використовується фортепіано, ударні, бас-гітара та струнні інструменти (скрипки). Пісня в процесі свого розгортання перегармонізовується. Досить часто також змінюється розмір такту, за рахунок цього підкреслюються весь час різні долі і створюється враження вільного народного співу, що не скований метром та ритмом. Інструменти чітко підлаштовуються, утворюючи гармонічне поєднання.

Композитор наприкінці композиції, після завершення звучання вокалу, вводить інструментальний фрагмент, в якому відбувається зміна стилю на джаз-вальс. Більше немає зміни розміру, все йде у розмірі 6/8. Народний голос співає контрапункт по відношенню до соло саксофона. Йде інструментальна імпровізація, а голос в цей час виконує функцію бек-вокалу. В кінці пісні на перший план виходить фортепіано, що грає спочатку фактуру, згодом імпровізацію, причому чергуються діалогічні репліки фортепіано та саксофону. Вокал більше не виконує сольну партію, він доповнює зрідка окремі вигуки. Таким чином залишається здебільшого лише тембральна барва

голосу, що співає у народній манері. Тобто в композиції створюється певна функційна модуляція значення вокальної та інструментальних партій.

Наступна пісня «Вже сонечко в розі», що також йде в куплетній формі є надзвичайно короткою, її тривалість менше двох хвилин. За жанром вона відноситься до жнивварських пісень. Розпочинається композиція з партії фортепіано, що грає риф, який є уособленням ігрового начала (грається гостро, з використанням стаккато, надзвичайно полегшено). Згодом додається саксофон, який своїм соло створює поліритмію по відношенню до партії фортепіано. Вокальна партія, що виконується Ніною Матвієнко у народній манері, у заспіві підтримується тільки роялем та саксофоном, а у приспіві додається весь оркестр (дерев'яні духові та струнні). Цікавим аспектом даної композиції є те, що повністю відсутні низькі інструменти, немає бас-гітари чи контрабаса, використовується середній та високий регістри. Це надає прозорості та легкості звучанню пісні, в якій є натяк на приховану танцювальність. Створюється картина яскравого літнього дня, коли немає вітру, навкруги безмежне поле у пору жнив.

В той час, як в перших двох творах вокальна партія відіграє провідну роль, виконуючи мелодійну лінію, в композиції «Щедрувальна» голос буде відігравати в певному сенсі другорядну роль. Твір майже повністю виконується інструментально. Розпочинається він з довгого вступу, де грають скрипки, згодом додаються партії інших інструментів, що грають різні шари фактури. В усіх голосах відбувається варіювання на різний кшталт поспівки з пісні «Щедрик». Окрім скрипок використовуються такі інструменти, як цимбали, сопілка, труби, ударна установка, перкусія (дерев'яна коробочка), фортепіано, гітара, бас-гітара. Лише наприкінці додаються жіночі голоси, які в унісон співають «Щедрик». Проте, на відміну від простого відтворення пісні, вона дещо інакше інтерпретується. Співачки використовують народну манеру, але виконання мелодійної лінії відбувається зі зміщенням акцентів. Чергується тридольна пульсація в акомпанементі, натомість в мелодії є інші акценти, що створює враження поліритмії. Виникає асоціація з народним гулянням, на якому перегукуються різні голоси. Це враження формується за рахунок використання великої кількості різних інструментів, які раніше не поєднувалися разом. Ця галаслива яскравість поєднує симфонічну академічну музику у техніці мінімалізму, естрадну музику та народний вокал. Еклектичність цього поєднання у рамках стилю фьюжн нагадує напрямок World Music. «Жанр «World Music» є своєрідним синтезом різноманітних етнічних (фольклорних) музичних традицій в єдиному цілому, що супроводжується сучасним поданням матеріалу, актуальним звучанням та роботою з сучасними технологіями» [2, с. 102]. Зауважимо, що в творі імпровізаційності як такої немає, всі партії виписані у дусі гуртової народної імпровізації, проте не вокальної, а інструментальної.

Досить неоднозначною є пісня «У дюни піщані». В ній композитор не лише вводить народний вокал, але й чергує його з естрадним вокалом. Композиція, що написана у куплетній формі, починається як певна медитація. Народний жіно-

чий вокал дає колорит, що нагадує східну музику. Згодом додається чоловічий голос, що співає пісню в естрадній манері. Труба з сурдиною грає репліки подібні до попереднього жіночого вокалу, заповнюючи паузи в мелодії. В приспіві до чоловічого вокалу додається жіночий голос. В другому заспіві починає співати жіночий естрадний вокал, у приспіві знову співає дует. Наприкінці пісні залишається лише чоловічий голос, паузи якого заповнює жіночі голоси, що співають у народній манері. У коді звучить саксофон, який імпровізує на фоні діалогічних реплік чоловічого естрадного та жіночого народного голосів. В завершальних тактах саксофон грає у високому регістрі, імітуючи крики птахів. В даній композиції можна вибудувати певну драматургічну лінію зміни манери вокальних партій:

- 1) народний жіночий вокал;
- 2) чоловічий естрадний вокал + труба (уподібнена народному жіночому голосу);
- 3) чоловічий естрадний вокал + жіночий народний вокал у приспіві;
- 4) жіночий естрадний вокал;
- 5) жіночий естрадний вокал + чоловічий естрадний вокал у приспіві;
- 6) чоловічий естрадний вокал + репліки жіночого народного вокалу.

Подібна тембральна мінливість, поєднана з використанням різних вокальних манер, створює загальну картину, сповнену різними відтінками голосів. Безумовно цей синтез є надзвичайно майстерним та таким, що не лише враження еклектичності.

Сам композитор зазначав, що досить важко поєднувати різні музичні світи, які зазвичай існують відокремлено один від одного. «У мене складається враження, що я живу трьома життями: в академічній сфері, джазовій та співочій. Насправді це різні середовища, населені іншими людьми, спілкуючись з ними, ніби потрапляєш у різні виміри. Це нібито добре, але не встигаєш сконцентруватися, тому я дедалі більше націлений на те, щоб цілковито визначитися і, можливо, в один бік – академічний. Тому що краще робити щось одне блискуче, ніж десять речей поспіхом» [1]. Насправді І. Тараненко надзвичайно майстерний і вправний у джазовій музиці, де його успіхи не менші, аніж у академічній музиці та вражають своєю неординарністю.

Висновки та подальші перспективи. Хоча українська музична культура демонструє стійку традицію звернення до народного вокалу, проте це не означає наявності певних кліше чи стереотипів. Провідним принципом є переосмислення ролі вокалу чи скоріше поєднання його з явищами, що відносяться до, здавалося б, протилежного полюсу музичної культури. Так чималий мистецтвознавчий інтерес представляє поєднання народного співу з джазом, яке представлено в творчості І. Тараненка. Варто відмітити, що попри академічну освіту, І. Тараненко є композитором, сфера творчих уподобань якого не обмежується серйозною «класичною» музикою, він є в певному сенсі стильовим поліглотом, для якого не існує меж. Звернення до народного вокалу є своєрідною стильовою ознакою творчого методу композитора, адже саме в ньому він черпає натхнення, обираючи пісні в якості тематичного ядра власних творів.

Список літератури:

1. Коскін В. Іван Тараненко: «Кому потрібні українські композитори?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2008/04/07/ivan-taranenko-komu-potribni-ukrainski-kompozytory.html>
2. Литовка Я. В. «Word-Music» як засіб національної ідентифікації в умовах глобалізації / Я. В. Литовка // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – К.: Київський національний університет культури і мистецтв, 2013. – Вип. 28. – С. 101–107.
3. Пясковський І. Б. Поліфонія в обробках українських народних пісень Миколи Лисенка // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2012. – № 2(15). – С. 45–53.
4. Цюпа Н. П. Специфіка народного вокалу у сучасному мистецькому просторі України (на прикладі діяльності камерних вокальних ансамблів) [Текст] / Н. П. Цюпа // Молодий вчений. – 2017. – № 2. – С. 109–112.
5. Цюпа Н. П. До питання розвитку народної манери співу в сучасній культурі України // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 1. – С. 93–97.

Горобець В.П., Снопко О.Л., Рєгеша Н.Л.

Київський національний університет культури і мистецтв

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАРОДНОГО ПЕНИЯ В ФЬЮЖН-ПРОЕКТАХ ИВАНА ТАРАНЕНКО

Аннотация

В статье анализируется вопрос актуализации народного пения в современной музыкальной практике. Достаточно перспективным источником пробуждения интереса к народному вокалу является его широкое использование в музыке, которая может быть отнесена к эстрадным направлениям. Стилиевой синтез – это характерная черта творческой деятельности украинского композитора и исполнителя Ивана Тараненко. Для его фьюжн-проектов характерно соединение таких направлений, как джаз, фолк, рок, академическая музыка. Народное пение, в зависимости от творческого замысла композитора, в этих проектах может исполнять мелодическую линию, контрапункты, бек-вокал.

Ключевые слова: народное пение, вокал, фольклор, песня, Иван Тараненко, фьюжн, джаз.

Horobets V.P., Snopko O.L., Rehesha N.L.

Kiev National University of Culture and Arts

THE FEATURES OF USING FOLK SINGING IN FUSION PROJECTS OF IVAN TARANENKO

Summary

In the article analyses the question about actualization of folk singing in modern musical practice. A rather promising source of the awakening of interest in popular vocal is its wide use in music, which can be attributed to the variety directions. Style synthesis is a characteristic feature of the creative activity of the Ukrainian composer and performer Ivan Taranenko. Its fusion projects are characterized by a combination of such areas as jazz, folk, rock, academic music. Folk singing, depending on the composer's creative intention, can perform a melodic line, counterpoints, back-vocals in these projects.

Keywords: folk singing, vocal, folklore, song, Ivan Taranenko, fusion, jazz.